

KUNSTENAARS OVER KUNSTENAARS

Wroeten in andermans leven

Veel kunstenaars zijn geïnspireerd door andere kunstenaars. Deze week: schrijfster Laia Fàbregas over kunstenaars Sophie Calle.

Door **Marjon Bolwijn** Foto **Joost van den Broek**

Sophie Calle

Een vrouw gaat op zoek naar de man die haar als klein meisje uit een brandende auto redde. Hij hield haar in zijn armen tot de ambulance kwam. Daarna verdween hij spoorloos. Niets weet ze van hem. Als 15-jarige is ze er op geband haar 'engel' te traceren. Hoe ambivalent ze ook staat tegenover zijn reddingsactie; haar beide ouders kwamen niet levend uit het autowrak. Ze moest als wees verder.

Vasthoudend als ze is, weet ze een politieagent zover te krijgen een lijst op te stellen van namen van mensen tussen de 15 en 40 jaar die in het jaar van het noodlottige ongeval in het dorp woonden. Honderd namen van mannen en vrouwen staan op het A-4tje. Jaren later begint ze een speurtocht naar die mensen, in de hoop de anonieme held tegen te komen. Eén voor één werkt ze de lijst namen af. Ze wil iedereen live ontmoeten. Het brengt haar in het domein van wildvreemden, in de intieme sfeer van hun huiskamer of tijdens hun werk op kantoor.

Deze jonge vrouw bestaat alleen in de roman *Landen* van de Laia Fàbregas. Met de lijst namen van onbekenden die deze romanfiguur gebruikt om ongeraagd andermans leven binnen te dringen, doet ze denken aan de Franse kunstenaars Sophie Calle. Die heeft in menig kunstproject gespeeld met de privacy van onbekenden, én die van haarzelf. Ze zocht de grens op, of overschreed deze. Zo ging Sophie Calle op zoek naar alle mensen uit een adresboekje dat ze had gevonden. Aan de hand van de verhalen die zij vertelden over de eigenaar van het adresboekje ontstond een beeld van deze Pierre D. Ze fotografeerde hen – onherkenbaar – en tekende hun verhaal op. Van haar zoektocht en de interviews maakte ze een tentoonstelling en een boek.

De eigenaar van het verloren adresboekje was *not amused* en nam wraak. Hij publiceerde een foto van Sophie Calle uit haar kortstondige carrière als stripper, die hij had opgedoken.

Laia Fàbregas snapt die man wel. Wie zit te wachten op een ongevroegde openbaring van zijn privéleven? Maar Calle op haar beurt werd niet warm of koud van zijn wraakactie. Dat vond ze juist leuk, vermoedt Fàbregas. 'De reactie van die man maakte deel uit van haar kunstproject. Ze heeft niks met privacy en noemt zichzelf een exhibitionist.'

Fàbregas' fascinatie voor Calle betreft haar lef te wroeten in andermans dagelijks leven. Calle kan het maken, vindt ze, omdat ze ook veel van zichzelf laat zien. 'Ze liet zichzelf een tijd volgen door een privé-detective, die niet wist dat zij in het complot zat. De foto's die ze heimelijk van elkaar maakten verwerkte ze met de verslagen van hun beider observaties in een tentoonstelling. Ook maakte ze een kunstproject van een email waarin haar geliefde de relatie verbrak. Eerder maakte ze een project over haar verdriet geen man te hebben om mee te trouwen, *De Bruijloft*. Als je jezelf zo tentoonstelt in al je kwetsbaarheid, kun je het maken ook iets van anderen te laten zien', vindt Fàbregas.

Maar zelf peinst ze er niet over Sophie Calles voorbeeld te volgen. 'Nooit zou ik iets kwetsbaars als het niet kunnen vinden van de liefde van je leven, of aan de kant te worden gezet door je vriend, zo luid en duidelijk openbaren. Ook zou ik niet ongevroegd iets publiceren over het privéleven van een ander. Dat gaat mij te

ver. Maar ik vind het wel heel dapper wat Sophie Calle onderneemt. En het resultaat is altijd even fascinerend. Met haar tentoonstellingen ben ik vaak uren bezig, je raakt helemaal in de sfeer van de mensen die zij neerzet. Als ik zou durven wat zij onderneemt, zou mijn eigen werk heel anders zijn.'

Fàbregas heeft een vorm gekozen om iets te doen met die haar beangstigende, heimelijke wens in andermans leven te interveniëren. 'De personages in mijn ro-

mans doen wat ik niet durf. Ze zijn allen bezig met een zoektocht, waarbij ze doordringen in de levens van anderen. Dus een heel veilige vorm voor mij', zegt ze met een verlegen lach. 'Via mijn boeken laat ik veel van mijzelf zien, zoals elke romanschrijver. Maar onduidelijk is wat van mij is en wat fictie. En dat houd ik graag zo. Maar ik besef ook dat dat niet niet vol te houden is. Hoe meer boeken ik schrijf, hoe duidelijker de terugkerende thema's een plek krijgen. Als ik authentiek blijf, zal mijn leven later gelezen kunnen worden via mijn boeken. En zal ik uiteindelijk niet meer kunnen zeggen dat alles is verzonnen.'

Ze vraagt zich af of Sophie Calle in de kunstprojecten waarin ze zichzelf centraal stelt, een loopje neemt met de waarheid. 'Het lijkt over haar te gaan, maar voor hetzelfde geld is het allemaal verzonnen.'

Ook dit – wat is waar en wat niet – is een thema in het werk van Fàbregas. In haar debuutroman *Het meisje met de negen vingers* zijn twee zusjes op zoek naar foto's uit hun jeugd, foto's die er niet kunnen zijn omdat hun ouders principieel tegen het vastleggen van gebeurtenissen waren. Foto's als bewijs dat iets daadwerkelijk heeft plaatsgevonden, als middel tegen valse herinneringen. Maar wie zegt dat een foto de waarheid vertelt?

De roman is voor Fàbregas de ideale kunstvorm om te spelen met werkelijkheid en fictie. En om haar fascinatie voor zoektochten en indringen in andermans privacy uit te leven. 'De vrouw in *Landen* doet iets waarmee ik zelf ooit ben begonnen maar wat ik niet heb durven doorzetten. Toen ik net in Nederland was, om aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht te studeren, voelde ik mij alleen omdat ik niemand goed kende. Aan de hand van de voor mij nieuwe Nederlandse namen die ik om mij heen hoorde, heb ik een lijst gemaakt van eigen combinaties van Nederlandse voor- en achternamen. Ik wilde uitzoeken of deze mensen echt bestonden en hen opzoeken. Ik begon met de namen googlen op internet. Ik heb iemand gemaaild en verder durfde ik niet te gaan. De vrouw in *Landen* kent die schroom niet en stapt op iedereen af.'

Maar Laia Fàbregas laat haar personages meer dingen doen waar zij zelf niet toe is gekomen. Zoals actief beeldend kunstenaar zijn, waarvoor ze uiteindelijk is opgeleid. Maar gaande haar studietijd ontdekte ze dat schrijven de kunstvorm is die haar het beste ligt. 'Ik zocht naar een connectie tussen beeldende kunst en tekst, precies wat mij zo aanspreekt in het werk van Sophie Calle.'

In *Landen* figureert een beeldend kunstenaar die ideeën uitwerkt waar Fàbregas niet toe kwam. Sterker: ze laat deze Willemien een leven leiden buiten de roman om. Lezers heeft ze via haar website opgeroepen Willemien een brief te schrijven naar het huis uit de roman, in het Spaanse Figueres. Een brief die bedoeld is om nooit te openen. Tientallen brieven zijn al binnen. Fàbregas weet nog niet hoe het project uiteindelijk vorm zal krijgen. Mogelijk maakt ze er een expositie van.

En zo heeft ze van een fictief personage een ogenschijnlijk bestaande vrouw gemaakt. 'Sophie Calle gebruikt haar kunst om in contact te komen met vreemden. Willemien doet hetzelfde.' Of Willemien echt bestaat, of bestaan heeft? 'In een roman gaat het niet om echt of onecht. De illusie is genoeg.'

Laia Fàbregas: 'Als ik zou durven wat Sophie Calle onderneemt, zou mijn eigen werk heel anders zijn.' Links: Calles boek *M'as tu vue* (Heb je me gezien) en *Het adresboekje*.